

Приложение на правилата на Семейния кодекс относно имуществата, придобити от съпрузите по заварени бракове

гл. ас. д-р Антонина Димитрова

Abstract: Application of the rules of the Family Code relating to property, acquired by the spouses in welded marriages. This report examines the rule of the Family Code, which aims to give effect ex tunc only on available properties in welded marriages. As in the other cases, when welded marriage property acquired after the entry of the new Family Code in force or the fact of acquisition is before this time, but the legal consequences are not rearranged, there is an effect on future relations welded. For properties, that are not available at the time of entry into force of the Code, should be applied repealed legal act.

Key words: property relations of the spouses, available properties, welded marriages.

ВЪВЕДЕНИЕ

С действащия Семейен кодекс се създаде разпоредбата на § 4, ал. 1 от ПЗР на СК, според която правилата относно имуществените отношения на съпрузите се прилагат и за имущества, придобити от тях по заварени бракове. Терминът „заварен брак“ няма легална дефиниция. Като такива могат да се определят сключените и непрекратени към момента на влизане в сила на новия нормативен акт брачни правоотношения.

Използваният законодателен подход не е нов за семейноправната ни уредба, като сходно правило се съдържа и в отменените два кодекса. В правната теория се поставя въпросът дали в случая е налице обратно действие или действие спрямо заварени отношения занаяпред.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Пренормиране на имуществени отношения на съпрузите с първия СК от 1968 г.

Със СК от 1968 г. законодателят извърши първата голяма реформа в българското семейно право. До тогава единствено познат е принципът на разделност на имуществата на брачните партньори. Въвеждането на института на „имуществената общност“ между съпрузите с разпоредбата на чл. 13, ал. 1 СК от 1968 г. /отм. / е нова радикална промяна, като всички вещи и вещни права, придобити през време на брака, освен тези по наследство и дарение, са съвместно притежание на съпрузите.

Съгласно разпоредбата на чл. 103 от ЗПР на СК от 1968 г. се приема, че *правилата на този кодекс относно имуществените отношения между съпрузите се прилагат и за имуществата, придобити преди влизането му в сила от съпрузи при заварени бракове.*

Тълкувайки текста на разпоредбата обаче може да се стигне до извода, че СК от 1968 г. урежда за в бъдеще от момента на неговото влизане в сила заварени правоотношения. Това е и типично действие на един нормативен акт, който проявява регулиращият си ефект спрямо юридически факти, които се проявяват след влизането му в сила, а също така и спрямо заварени висящи правоотношения за в бъдеще.¹⁴³ В същия смисъл и приетият СК от 1968 г. продължава да урежда имуществените отношения между съпрузите и спрямо имуществата, които са придобити по заварени бракове, когато юридическият факт (ЮФ) на придобиване е преди влизането му в сила, но не са пренормирани последиците му (напр., имущества, придобити по наследство или дарение, са лични преди и след този момент).

¹⁴³ В този смисъл вж. Русчев, И. Нормативните актове източник на частното право, С. : Албатрос, 2010, с. 273.

В правната теория и съдебната практика се приема, че е налице преуреждане на съпругеските имуществени отношения. В противен случай създаването на изричната разпоредба на чл. 103 СК от 1968 г. има смисъл единствено за пълнота и яснота на уредбата.

Съпругът, който е придобил вещно право преди влизане в сила на кодекса през 1968 г., към момента на придобиване е едноличен собственик на придобитото имущество. След влизане в сила на първия СК, в доктрината и практиката безспорно се приема, че то се превръща в съвместно притежание с другия съпруг. В този смисъл съгласно чл. 103 се прилагат правилата на чл. 13, ал. 1 СК от 1968 г., която разпоредба не е в сила към момента на сключване на сделката. Очевидно е, че законодателят цели „пренормиране с обратна дата на юридическия факт на придобиване на имуществото“, ¹⁴⁴ щом са му придадени различни правни последици. Приложението на разпоредбата е само спрямо наличните, вече придобити, имущества. Промените, извършени от законодателя, се характеризират с „незабавно прилагане на новия режим и към заварените съпругески имуществени отношения, тяхното пренормиране съобразно с въвеждания модел“ ¹⁴⁵.

Въпреки избраната конструкция, която се използва за приложение на СК спрямо заварените бракове, действието ех тunc по отношение само на наличните имущества, може да се изведе посредством правнологическите способности на тълкуване (напр. *ratio legis* и *casus legis*). Трябва да се вземе предвид целта на законодателя, какво иска да постигне с тази промяна и каква е конкретната обстановка, която да изиска създаването на правилото.

В случая въвеждането на имуществената общност се възприема като необходимост и гаранция за сигурност и справедливост. Смята се, че този режим отговаря повече на степента на обществените отношения и така се съдейства за укрепване на семейството¹⁴⁶, както и за защита интересите на съпрузите. Имуществената общност изразява идеята за равни права и задължения в брака. В този смисъл и съгласно *Тълкувателно решение № 22 от 5. V. 1969 г., ОСГК на ВС* „целта на законодателя е да се поставят под режима на имуществената общност както имуществата, придобити от съпрузите през време на брака след влизане на кодекса в сила, така и тези, придобити преди това от съпрузи по заварени бракове“.

Следва да се приеме, че е налице действие спрямо заварени бракове занапред, когато ЮФ на придобиване на имуществото е след влизане в сила на новия нормативен акт или ЮФ на придобиване е преди този момент, но не са преуредени правните му последици, нито са добавени нови условия за възникването, изменението, прекратяването му и т. н.

В другия случай се дава нова правна квалификация на юридически факти, осъществили се преди влизане на кодекса в сила, когато се променят техните правни последици (от лично имущество, придобитото при определени предпоставки, става имуществена общност с другия съпруг).

2. Пренормиране на съпругеските имуществени отношения съгласно § 4 от ПЗР на СК от 1985 г.

Следващият СК от 1985 г. запазва основните характеристики на имуществения режим с някои изменения. Разширява се обхвата на имуществената общност на съпрузите, като в нея се включват и паричните влогове, също така се въвежда изискването за съвместен принос, признаването на т. нар. трансформация и др.

Уредено е сходно правило с § 4 от ПЗР на СК от 1985, според което *правилата на този кодекс относно имуществените отношения между съпрузите се*

¹⁴⁴ Таджер, Гражд. право на НРБ – обща част, дял 1, Софи-Р, 2001, с. 208.

¹⁴⁵ Ненова, Л. Семейно право. Тълкувателен справочник, С., 1990, с. 65.

¹⁴⁶ Гоцев, В. Имуществени отношения между съпрузите по Семейния кодекс, С., 1988, с. 8.

прилагат и за наличните имуществa, придобити преди влизането му в сила от съпрузите по заварени бракове. Тук законодателят, като че ли терминологично е по-прецизен. Изрично е посочено, че преуреждането на имуществените отношения е приложимо относно налични имуществa.

В доктрината е изразено мнение, че в случая е налице действие върху заварени правоотношения занапред.¹⁴⁷ Твърди се, че „наличните имуществa“ се „превърщат“ в съпругеска имуществена общност (СИО) занапред, а не от момента на придобиването им, тъй като правилата за разпореждане с такива обекти не са приложими към реализираните отчуждителни сделки (чиито последици също би трябвало да се преуредят с обратна сила).

Новият нормативен акт може да нормира юридическите факти, които са проявени преди влизането му в сила. Както сам авторът посочва преценката за действието на нормативния акт се формира посредством изследването на отделния юридически факт, а не на цялото правоотношение,¹⁴⁸ къде във времето е осъществен – а в случая това е свързано с реализирането на юридическия факт (на придобиване на имуществото, на разкриване на банков влог) спрямо влизането в сила на СК от 1985 г.

Обратно действие е налице, когато новият нормативен акт се прилага спрямо такива юридически факти, осъществени преди влизането му в сила и те се подлагат на нова преценка, което води до промяна на последиците им. Напр., паричен влог, открит на името само на единия съпруг при действието на първия СК. Въз основа на § 4 ПЗР СК от 1985 г., влогът се превръща в СИО. По този начин се „избягва съществуването на множество режими и произтичащите от това големи усложнения“.¹⁴⁹

Законодателят придава обратно действие само относно наличните имуществa по непрекратени бракове.

В този смисъл се произнася и ВКС в *Решение № 387 от 30. V. 1988 г. по гр. д. № 271/88 г., II г. о.*, според което „ако наличният размер по влога към деня на фактическата раздяла е получен от влогодателя преди влизане в сила на Семейния кодекс (от 1985), то той не би могъл да стане общ, тъй като не е налично имущество към деня на влизането на закона. Ако е бил налице, то по силата на § 4 преходните правила на СК е станал общ и доколкото не е опровергано предположението на чл. 19, ал. 3 СК половината принадлежи на ищцата“.

Когато обаче придобитото е след влизане в сила на СК от 1985 г. (т. е. възникват правоотношения, по които ЮФ се е осъществил след този момент), е налице действие на новия нормативен акт върху заварени бракове *ex nunc*. Той също така действа спрямо заварени брачни отношения занапред, когато ЮФ възниква преди влизането на кодекса в сила, напр. вещно право е съпругеска общност, но не се преуредят правните му последици (то е СИО преди и след влизане в сила на СК), а съществуващото правоотношение продължава да се регулира от него занапред.

3. Пренормиране на съпругеските имуществени отношения съгласно § 4, ал. 1 от ПЗР на СК от 2009 г.

С действащия СК законодателят продължи „традиционното“ преуреждане на съпругеските имуществени отношения. Отново по силата на § 4, ал. 1 от ПЗР на СК *правилата на този кодекс относно имуществените отношения между съпрузите се прилагат и за имуществата, придобити от тях по заварени бракове*. Тук за

¹⁴⁷ Русчев, И. Нормативните актове източник на частното право, С. : Албатрос, 2010, с. 285.

¹⁴⁸ Пак там, с. 274.

¹⁴⁹ Ненова, Л. Семейно право. Тълкувателен справочник, С., 1990, с. 66.

разлика от предходния СК, не се посочва дали това са наличните имущества, както и моментът на придобиване – преди или след влизане в сила на СК от 2009 г.

Според ал. 2 на § 4 от ПЗР на СК съпрузите по заварени бракове могат да изберат законов режим на разделност или да сключат брачен договор по реда на този кодекс. В теорията е изразено мнение, че „поради въвеждане на алтернативни режими ..., законодателят предвиди възможност за преуреждане на отношенията и между съпрузи по заварени бракове“.¹⁵⁰

В случая обаче новият нормативният акт регулира имуществените отношения между съпрузите по заварени бракове, по които ЮФ се е осъществил след влизането му в сила (сключването на брачен договор или избор на режим на разделност – това са нови юридически факти), при което се проявява неговото действие занапред. Затова разпоредбата е създадена с цел яснота и пълнота на уредбата, а не с оглед „преуреждане на отношенията“. Друг е въпросът, че при договорния режим е възможно съпрузите да придадат обратно действие на самия брачен договор (съгласно чл. 40, ал. 1, предл. последно СК).

Ако съпрузите не изберат друг имуществен режим, за тях е приложим законовият режим на общност. Той като цяло следва отменената уредба, с някои отклонения. Най-същественото от тях е свързано с обхвата на съпругеската имуществена общност. Съгласно чл. 21 СК законната СИО има по-ограничен предметен обхват в сравнение с уредбата на института съгласно СК от 1985 г. /отм./, тъй като в състава ѝ се включват само вещни права в резултат на съвместен принос.

Затова в правната теория и съдебната практика се поддържа тълкуването, че паричните влогове, които са открити при действието на СК от 1985 г. (и съгласно него са СИО), по силата на § 4, ал. 1 от ПЗР на СК, се считат за лични от датата на откриването им, но само доколкото те съществуват към този момент, т. е. не са закрити.

Сходството на правилото на ал. 1 на § 4 от ПЗР на СК с предходните два кодекса е подкрепя на тезата за действие *ex tunc* спрямо имуществените отношения на съпрузите¹⁵¹ и то спрямо тези имущества, които са налични към момента на влизане на новия нормативен акт в сила. Очевидно е, че правната сигурност би била застрашена, ако правилата на СК се приложат и за вече отчуждени имущества на съпрузите.¹⁵²

В този смисъл е и практиката на ВКС. Според *Определение № 285 от 04.07.2012 г. по ч. гр. д. № 296/2012 г. ВКС*, режимът на имуществените отношения между съпрузите, регламентиран в Семейния кодекс, в сила от 1.10.2009 г., има обратно действие въз основа на § 4, ал. 1 от ПЗР на СК, т. е. преурежда в съответствие с въведената в него уредба заварените правоотношения, а такива са правоотношенията по съществуващите към момента на влизането му в сила бракове.

Затова, когато придобитите по време на брака парични средства (по депозит, разкрит на името на единия съпруг) не са налични към момента на влизането в сила на СК от 2009 г. и те съществуват само при действието на отменения СК, при влизане в сила на новия, липсва предмет на имуществени отношения, които да бъдат регулирани от него съобразно § 4 от ПЗР на СК. (*Определение № 664 от 04.06.2012 г. на ВКС по гр. д. № 1244/2011 г.*). Паричен влог не съществува, ако вземането по него е погасено, напр. чрез изпълнение на задължението на влогоприемателя да върне на влогодателя същото количество пари. Затова не

¹⁵⁰ Ненова, Л. Семейно право, нова редакция – М. Марков, книга първа, С. : Софи-Р, 2009, с. 240.

¹⁵¹ Вж. в този смисъл: Цанкова, Ц., М. Марков, А. Станева, В. Тодорова. Коментар на Новия Семейен кодекс. С. : ИК „Труд и право“, 2009, с. 59.

¹⁵² Ненова, Л. Семейно право, нова редакция – М. Марков, книга първа, С. : Софи-Р, 2009, с. 240.

съществува и такова имуществено отношение между съпрузите, което да се преурежда по силата на закона (*Решение № 427/2012 от 03.04.2013 г. по гр. д. № 1244/2011 на ВКС*).

По отношение на паричните влогове, които са ликвидирани (т. е. средствата по тях са изтеглени) при действието на СК от 1985 г., но бракът е прекратен след влизане в сила на СК от 2009 г. (той е заварен към този момент), приложение намират разпоредбите на отменения нормативен акт, в случая на чл. 19 СК от 1985 г., а не чл. 30 на СК от 2009 г. (*Решение № 427/2012 от 03.04.2013 г. по гр. д. № 1244/2011 на ВКС*). Напълно обосновано ВКС смята, че другият съпруг има право на 1/2 ид. ч. от влога, щом не е оборена презумпцията по чл. 19 СК /отм. / за съвместен принос.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

По силата на § 4, ал. 1 от ПЗР на СК от 2009 г. е въведено сходно правило на отменените два кодекса, което цели да придаде обратно действие само относно наличните имущества по непрекратени бракове.

За останалите случаи е налице действие спрямо заварени отношения занапред, когато: 1. по заварен брак се придобиват имущества след влизане на новия нормативен акт в сила и 2. юридическият факт на придобиване е преди този момент, но не са преуредени правните му последици (нито са добавени нови условия за възникването, изменението, прекратяването му и т. н.).

Относно имуществовата, които не са налични към момента на влизане в сила на новия нормативен акт, следва да се приложи отмененият СК.

De lege ferenda се препоръчва терминологично прецизиране на уредбата. Добре е да бъде допълнено, че правилата на СК относно имуществените отношения на съпрузите се прилагат и по отношение на наличните имущества по заварени бракове, като се преуреждат съобразно него и правните последици от придобиването на тези имущества.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] **Венедиков, П.** Въпроси на съпругеската имуществена общност, Сиби, 1994.
- [2] **Гоцев, В.** Имуществени отношения между съпрузите по Семейния кодекс, 1988.
- [3] **Матеева, Ек.** Семейно право на Република България, ВСУ „Черноризец Храбър“, 2010.
- [4] **Ненова, Л.** Семейно право, нова редакция – М. Марков, книга първа, С. : Софи-Р, 2009.
- [5] **Ненова, Л.** Семейно право. Тълкувателен справочник, С., 1990.
- [6] **Попов, Л.** Имуществена общност на съпрузите, С., 1969.
- [7] **Русчев, Ив.** Нормативните актове източник на частното право, С. : Албатарос, 2010.
- [8] **Станева, А.** Брачният договор. Второ допълнено и преработено издание, С. : Сиела, 2011.
- [9] **Таджер, В.** Гражд. право на НРБ – обща част, дял I, С. : Софи-Р, 2001.
- [10] **Цанкова, Ц., М. Марков, А. Станева, В. Тодорова.** Коментар на Новия Семейен кодекс. С. : ИК „Труд и право“, 2009.

За контакти:

гл. ас. д-р Антонина Димитрова, катедра Частноправни науки, Юридически факултет, Русенски университет, e-mail: andimitrova@uni-ruse.bg.

Докладът е рецензиран.